

DERLEME / REVIEW

COVID-19 Pandemi Sürecinde Dünyada Hemşirelik Eğitimi

Nursing Education in the World during the COVID-19 Pandemic

Deniz ŞANLI^{1,4} , Gülçin UYANIK^{2,4} , Elif ÜNSAL AVDAL^{3,4} ¹Izmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı,²Izmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı,³Izmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, İç Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı,⁴Hemşirelik Eğitimi Derneği (HEMED) Yönetim Kurulu Üyesi**Geliş tarihi/Received:** 20.12.2020**Kabul tarihi/Accepted:** 13.01.2021**Sorumlu Yazar/Corresponding Author:****Deniz Şanlı**, Dr. Öğr. Üyesi
Izmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Çiğli Ana Yerleşkesi
Merkezi Ofisler-1 Balatçık 35620 Çiğli/ Izmir
E-posta: deniz.sanli@ikcu.edu.tr
ORCID: 0000-0001-6076-0317**Gülçin UYANIK**, Arş. Gör.
ORCID: 0000-0002-8096-6037**Elif ÜNSAL AVDAL**, Prof. Dr.
ORCID: 0000-0001-6888-0882**Öz**

Bu derlemede, COVID-19 pandemisi sırasında farklı ülkelerdeki hemşirelik okullarında, ülkelerindeki mevcut koşullar, yasal düzenlemeler ve mesleki kurumların önerileri doğrultusunda yapılan uygulamaları açıklamak ve örnekleri ile sunmak amaçlanmıştır. COVID-19 pandemisinin ortaya çıkışı, hemşirelik okullarındaki eğitim şeklinde hızlı değişiklikler yapılmasını, yenilikçiliği, esnekliği ve hızlı hareket etmeyi gerektirmiştir. Hemşirelik eğitiminde yüz yüze yürütülen teorik dersler hızla çevrim içi ortamlara taşınmıştır. Dünyanın birçok bölgesinde virüsün doğası ve hakkındaki belirsizlik, kişisel koruyucu ekipman temini, sağlık sigortası, eğitimci denetimi gibi nedenler göz önüne alınarak öğrencilerin klinik uygulamaları iptal edilmiştir. Bu nedenle klinik uygulama ile öğrencinin kazanabileceği bilgi, beceri ve tutumların geliştirilmesi tüm dünyada hemşirelik eğitiminde en çok zorluk yaşanan alan olmuştur. Çevrim içi eğitime geçiş, okulların öğrenci katılımını teşvik edecek stratejiler geliştirmelerini, sınav prosedürlerinde ve not verme uygulamalarında değişiklikler yapmalarını gerektirmiştir. Aynı zamanda eğitimciler öğrencilere alternatif klinik deneyimler sunmak ve öğrenci performansının nasıl değerlendirileceğini yeniden tanımlamak zorunda kalmışlardır. Hemşirelik okulu yöneticileri ve eğitimcileri pandemi süresince hemşirelik eğitiminin devamlılığını sağlamak ve kalitesini sürdürmek için okullarda altyapının düzenlenmesi, hemşirelik öğrencileri için klinik alan gereksinimlerinin planlanması, akreditasyon standartlarının sürdürülebilirliğinin sağlanması gibi pek çok unsuru göz önünde bulundurmıştır. Salgınlarla mücadelede yetkin sağlık profesyonelleri yetiştirebilmek için eğitimde gerekli düzenlemeler acil olarak yapılmalıdır.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, eğitim, hemşirelik, pandemiler.**Abstract**

The aim of this review is to explain and present examples of the practices in nursing schools around the world during the COVID-19 pandemic, considering the conditions, legal regulations, and recommendations of professional associations in different countries. The emergence of the COVID-19 pandemic has required rapid changes in the form of education in nursing schools as well as innovation, flexibility, and rapid action. Theoretical courses conducted face-to-face in nursing education have been rapidly transferred to online platforms. In many parts of the world, the clinical learning has been canceled, considering the uncertainty of the virus, the supply of the personal protective equipment, health insurance, and educator supervision. For this reason, developing the knowledge, skills, and attitudes that students gain through clinical learning has been the most difficult issue in nursing education all over the world. The transition to online education has required schools to develop strategies to encourage student participation, and to make changes in exam procedures and grading. Meanwhile, educators had to offer students alternative clinical experiences and redefine how to evaluate student performance. To ensure the continuity of nursing education and to maintain its quality during the pandemic, nursing school deans and nurse educators have taken into account many factors such as organizing the infrastructure in schools, planning clinical learning requirements for nursing students, and ensuring the sustainability of accreditation standards. Necessary regulations in education should be made urgently in order to train competent health professionals in combating epidemics.

Keywords: COVID-19, education, nursing, pandemics.

1. Giriş

1.1. COVID-19 Pandemi Sürecinde Hemşirelik Eğitimi

COVID-19 pandemisi, toplumla birlikte yükseköğretim kurumları ve klinik öğrenme ortamları üzerindeki etkileriyle yıkıcı sonuçlara neden olmuştur. Salgının yayılmasını önlemek için alınan fiziksel mesafe önlemleri, sağlık bilimleri alanındaki öğrencilerin eğitimi için benzeri görülmemiş zorluklara yol açmıştır. Pandemi ile ortaya çıkan dünyadaki kriz durumu, hemşirelik okullarındaki öğretim şeklinde hızlı değişiklikler yapılmasını gerektirmiştir. Yüz yüze eğitimin zorunlu olarak iptal edilmesi hemşirelik eğitimcilerini ve öğrencileri alışık olmadıkları pek çok zorlukla karşı karşıya bırakmıştır. Pandeminin en yıkıcı etkilerinden biri klinik hemşirelik eğitiminin durması olmuştur. COVID-19 pandemisi, hemşirelik eğitiminin de içinde bulunduğu tüm sektörleri iş sürekliliği adına çaba göstermeye zorlamıştır (1-4).

Yükseköğretim kurumları, hemşirelikte mezuniyet dersleri için izlenecek yolları tanımlamak amacıyla hem kurumsal hem de epidemiyolojik koşulları değerlendirmekten sorumludur (3). Program yöneticileri, yeni ortamın tanınması ve eğitimde hızlı düzenlemeler yoluyla yeni gereksinimlere yanıt vermeye çalışmışlardır (1). Okul yöneticileri, eğitimin sürekliliğini sağlamak için yeni stratejiler üzerinde düşünmeye başlamışlardır. Okulun altyapısının düzenlenmesinden eğitimci ve öğrenci eğitime kadar uzanan bu tür stratejiler, her şeyden önce eğitimin kalitesini korumayı amaçlamıştır (5). Devam eden kurumsal değişimle birlikte bu ek iş talepleri, okulun liderlik yeteneklerini, alışkın olmadığı alanlarda kullanmasını gerektirmiştir. Bu tür alanlar arasında, hemşirelik öğrencileri için klinik alan gereksinimlerini değiştirme, akreditasyon kuruluşlarının standartlarına uyulmasını sağlama ve iyileşmeyi sürdürmenin yolları konusunda akademik liderlerle iş birliği yapma yer almıştır (6). Pandemi bağlamında, hemşirelik yöneticileri ve eğitimcileri, özellikle hasta güvenliği, sağlık hizmetlerinde kalite ve bakımın tam olmasına vurgu yapmışlardır. Bunların yanı sıra hemşirelik öğrencilerinin bilgi, beceri ve tutumlarının geliştirilmesi için sağlık hizmetlerinde yer almalarının sağlanması ve sosyal gereksinimlerinin karşılanmasıyla ilgili zorluklar yaşamışlardır (3).

COVID-19'un ortaya çıkışı, hemşirelik okullarının yenilikçi ve esnek olmasını ve hızlı hareket etmesini gerektirmiştir (7). Diğer birçok kurum gibi akademik kurumlar da kendilerinin ve öğrencilerin güvenliğini sağlamak için tüm dersleri, toplantıları ve diğer yüz yüze görüşmeleri çevrim içi ortama dönüştürmüşlerdir (6). Kurumlar ve yöneticileri, bu yeni öğretim şeklini keşfetmek, buna uyum sağlanmasını kolaylaştırmak, ortaya çıkan yeni gereksinimleri karşılamak, eğitimci ve öğrencilerin yeni teknolojilerle çalışmalarını desteklemek için stratejiler geliştirmişlerdir (5). Eğitimciler yüz yüze dersleri çevrim içi ortama taşımak, kavramsallaştırmak, alternatif klinik deneyimler sunmak, öğrenci performansının nasıl değerlendirileceğini ve derecelendirildiğini yeniden tanımlamak zorunda kalmışlardır. Çevrim içi eğitime geçiş, okulun öğrenci katılımını teşvik edecek stratejiler uygulamasını ve sınav prosedürlerinde ve not verme uygulamalarında değişiklikler yapmasını gerektirmiştir (7).

Sağlık kurumları, pandeminin ortaya çıkardığı hasta bakım taleplerine hızlı bir şekilde yanıt verme gereksinimiyle

karşı karşıya kalırken okullar, öğrencilerinin hemşire olarak mezun olabilmeleri için gerekli olan hasta bakımına yönelik klinik deneyimi nasıl kazanacakları sorunuyla karşı karşıya kalmışlardır (4). Klinik uygulamalara devam edip etmeme kararında öğrenci güvenliğiyle ilgili ciddi endişeler etkili olmuştur. Etik olarak, risk karşısında eğitimin değerini tartmak gerekmiştir (8). Okul yöneticileri, hemşirelik öğrencilerine yeterli kişisel koruyucu ekipman (KKE) sağlayamayabilecek bir kuruma öğrencileri nasıl göndereceklerini, buna karşın yardım için sağlık kurumundan talep edilmesi durumunda öğrencileri nasıl yönlendireceklerini sorgulamışlardır (7).

Uygulama senaryosunda KKE temini ile birlikte sağlık sigortası, eğitimci denetimi, dersi tamamlamak için gereken tüm becerilerin yeterli gelişimi noktalarında eksiklikler ve zayıflıklar söz konusu olmuştur (3). Bazı bölgelerdeki kurumlar talepleri karşılamak için öğrencileri tam zamanlı çalışmak üzere kabul etmişlerdir (4).

Ülke çapında zorunlu karantina uygulamalarına bağlı olarak birçok okul, öğrencileri evlerine göndermiştir. Dünyanın bazı bölgelerinde sağlık kurumları virüsün doğasındaki belirsizliği göz önüne almış ve bir önlem olarak öğrencilerin klinik uygulamalarını iptal etmişlerdir. Bazı bölgelerde de kurumlar aşırı hasta yoğunluğu ve kritik KKE eksikliği nedeniyle öğrencilere kapılarını kapatmışlardır (4). Bazı ülkelerde yönetmeliklerle sağlık bilimlerinde uygulamalar esnek hale getirilmiştir (3). Bu durum öğrencilerin gerçek ortamda eğitim almalarına ve klinik deneyim kazanmalarına engel olmuştur. Pandeminin gereklilikleri klinik eğitimi kesintiye uğratmış ve işgücünün sürdürülebilirliğini tehdit etmiştir. Bazı öğrencilerin dile getirdiği üzere, pandemi onları bu yeni viral çağda hemşirelik bakımı sağlamayı öğrenmekten mahrum bırakmıştır (4).

Hemşirelik eğitimcileri, çağdaş sağlık hizmeti ortamlarında ve mevcut pandemi koşullarında çalışmaya hazır hemşirelik öğrencilerinin yetiştirilmesinde ve geliştirilmesinde kritik bir rol oynamaktadır (9). Bu olağanüstü dönemde öğrencilerin eğitim deneyimlerini iyileştirmeye yardımcı olabilecek en iyi süreçleri anlamak ve yenilikçi yöntemler geliştirmek üzere derin bilgiye gereksinim duyulmaktadır (1). Gelecekte istihdam edilecek hemşirelik öğrencilerinin eğitimi sürdürmek için stratejiler aranmaktadır. Bu pandemi karşısında hemşirelik eğitiminde yaşanan zorluklar hakkında tartışılacak çok konu vardır. Zorluklardan biri, hemşirelik eğitiminin pedagojik kavramlarını, yasal temellerini ve yeniliklerini gözden geçirmektir (3). Aggarwal ve arkadaşları (1) tarafından yapılan bir çalışmada, COVID-19 ile ilgili yayınlanmış makalelerde tıp eğitimi odağı incelenmiş, 3641 makaleden 26'sının (%0.7) eğitim temasına sahip olduğu, yalnızca bir makalenin hemşirelik eğitimi ile ilgili olduğu belirlenmiştir (1).

COVID-19'un sağlık bilimleri alanındaki öğrencilerin eğitimi şekillendirmekten sorumlu olanlara sunduğu belirsiz gelecek, programların sürekli yenilenmesini ve değerlendirme, uygulama ve yaymada hızlı hareket etme becerisini gerektirmektedir (1). Panik ve krizin ortasında, belirsiz bir gelecek için planlamaya devam etmek zordur. Bununla birlikte, üniversitelerin ve eğitimcilerin uzun vadeli düşünmek gibi toplumsal yükümlülükleri vardır. Hemşirelik yöneticilerinin ve eğitimcilerinin şu sorulara yanıt vermeleri gerekmektedir: Pandemiden nasıl kurtulacağız? Kriz uzun vadede devam ederse hemşirelik programını sürdürebilecek miyiz? Hızlandırılmış programlardan öğrenci mezun etmeyi

ve klinik uygulama saatlerinin azaltılmasını savunmak sorumlu ve etik bir yaklaşım mı? (8). COVID-19 hemşirelik eğitimcilerini hazırlıksız yakalamıştır. Her alanda hızlı ve doğru yanıtlar vermek zordur ancak bu durumlarla yüzleşmek ve yakında ön saflarda yer alacak öğrencilerin eğitimini sağlamak için stratejiler geliştirmeye başlamak gerekmektedir (10).

Bu derleme makalenin amacı, COVID-19 pandemisi sırasında farklı ülkelerdeki hemşirelik okullarında, ülkelerdeki mevcut koşullar altında, yasal düzenlemeler ve mesleki kurumların önerileri doğrultusunda yapılan uygulamaları açıklamak, yürütülen teorik ve uygulama derslerine yönelik örnekleri sunmaktır. Bu örneklerin hemşirelik eğitimi yöneticileri ve eğitimcileri açısından, pandeminin etkisinde hemşirelik eğitiminde istenen niteliği sağlama, yaşanan sorunlara çözüm önerisi getirme ve yeni stratejiler geliştirmede yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

1.2. COVID-19 Pandemi Sürecinde Ülkelerdeki Hemşirelik Eğitimi Uygulamaları

COVID-19 pandemi sürecinde dünyanın farklı ülkelerindeki hemşirelik eğitimi uygulamalarını belirlemek amacıyla literatür incelenmiştir. Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Kanada, Brezilya, Birleşik Krallık, İspanya, Hong Kong, Nepal, Tayvan ve Avustralya gibi dünyanın farklı bölgelerindeki ülkelerin uygulamalarını yansıtan kaynaklara ulaşılmıştır. Ulaşılan kaynaklar, ülke bazında, yasal düzenlemeler, kurumların önerileri ve teorik dersler, klinik uygulama, çevrim içi uygulama ve ölçme-değerlendirme kapsamında yapılan uygulamalar şeklinde özetlenmiştir. Bu ülkelerdeki hemşirelik okullarının uygulama örnekleri sunulmuştur.

1.2.1. Amerika Birleşik Devletleri

ABD'de ortaöğretim sonrası düzeyde uzaktan eğitimin denetimi, Ulusal Devlet Konseyi Karşılıklı Yetkilendirme Sözleşmeleri (The National Council of State Authorization Reciprocity Agreements-NC-SARA) ile sağlanmaktadır. Ancak bu konsey hemşirelik veya diğer profesyonel programlar için lisans kurulu onayı konusunda yetkili değildir. Bu nedenle uygulamalar eyalet bazındaki hemşirelik kurullarının kararlarına göre farklılık göstermektedir. ABD'de bazı eyalet hemşirelik kurulları veya yükseköğretim komisyonları, pandemi nedeniyle uzaktan hemşirelik eğitime katılımla ilgili kontenjan sınırlamaları getirmiştir (11). Ulusal Hemşirelik Kurulları Konseyi (The National Council of State Boards of Nursing-NCSBN) ABD'deki tüm eyaletlerde Hemşirelik Kurullarının (Nursing Regulatory Bodies-NRB) COVID-19 sürecinde hemşirelik eğitimi klinik uygulamalarının tamamlanmasını kolaylaştırmak için uyguladığı değişikliklerin bir listesini paylaşmıştır (12).

Mart ayında Amerikan Hemşirelik Kolejlere Birliği (The American Association of Colleges of Nursing- AACN), Johns Hopkins Üniversitesi'nden Dr. Tener Goodwin Veenema ile birlikte geliştirilen Amerika Hemşirelik Okullarında COVID-19 Hazırlığı ve Müdahalesi için Hususları yayınlamıştır. Klinik öğrenme açısından AACN, öğrencilerin sağlık hizmetleri ekibinde oynadıkları önemli rolü vurgulamış ancak COVID-19 hastalarına doğrudan bakım sağlamada öğrencilerin sahip oldukları rollerin sınırlandırılmasını önermiştir (13). AACN ayrıca okulları, eyalet hemşirelik kurullarından ve diğer düzenleyici

kurumlardan alınan en iyi uygulamalar ve yönergelere uygun olarak eğitimde simülasyon, tele sağlık ve sanal gerçeklik seçeneklerinin kullanımını genişletmeyi düşünmeye teşvik etmiştir (13,14).

Pandeminin ülke çapında neden olduğu aksaklıkların farkında olan Üniversite Hemşirelik Eğitimi Komisyonu (Commission on Collegiate Nursing Education-CCNE), akredite hemşirelik programları için rehberlik etmiştir. CCNE tüm öğrencilerin program çıktılarını karşılamasını beklerken tamamlanması gereken klinik uygulama saatlerinde esneklik sağlanabileceğini ve hemşirelik eğitim programında daha önce kullanılmayan deneyim türlerinin de kabul edilebileceğini belirtmiştir. Bu deneyim türlerini ise öğrencilerin yeni bilgileri bütünlendirmelerini ve program sonuçlarına ulaştıklarını göstermelerini sağlayan planlı klinik deneyimler olarak tanımlamıştır (11).

Ülke çapında 60.000 hemşirelik öğrencisini temsil eden Ulusal Öğrenci Hemşireler Derneği (The National Student Nurses' Association-NSNA), pandemi sırasında bir bildiri yayınlamıştır. Hemşirelik öğrencilerinin, eğitimlerini tamamlama ve işgücüne katılma çabalarına yardımcı olmaya istekli olduğunu bildirmiştir. Öğrencilerin hastanede istihdamını ve gönüllü etkinlikleri değerlendirirken iyi bilgilendirilmesi gerektiğini de eklemiştir (15).

Washington eyaletinde bulunan hemşirelik okullarındaki çok sayıda öğretim elemanı ve dekanın katıldığı ve yükseköğretim kurumu tarafından desteklenen bir rapor hazırlanmıştır. Rapor hemşirelik öğrencilerinin eğitimlerinde ilerlemelerini ve zamanında mezuniyetini sağlamak için uzaktan hemşirelik eğitiminde yaygın olarak gereksinim duyulan ve acilen uyum sağlanması gereken öneriler sunmaktadır. COVID-19 pandemi döneminde hemşirelik programlarında esnekliği desteklemek için raporda, geleneksel olmayan öğretme-öğrenme yaklaşımlarının etkililiğine ilişkin mevcut kanıtlar gözden geçirilmiştir. Zorunlu olmayan, ampirik öğrenme veya uygulama sonuçlarıyla ilişkili gereksinimler yeniden değerlendirilmektedir. Washington eyaletindeki hemşirelik okullarına, hemşirelik öğrencilerinin mezuniyetlerine kadar ilerlemelerini desteklemek amacıyla önerilen geçici eylemler şunlardır (16):

- COVID-19 krizi sırasında klinik ortamlara dönüş öğrenciler için güvenli kabul edilene kadar %100 sanal klinik simülasyona geçilmeli

- Tüm simülasyonlar Uluslararası Hemşirelik Klinik Simülasyon ve Öğrenme Derneği (International Nursing Association for Clinical Learning and Simulation- INACSL) tarafından yayımlanan en iyi uygulama standartlarına uygun yapılmalı. Tüm sanal simülasyon saatlerinin hemşirelik programlarında tanımlanan program çıktıları, klinik ders sonuçları ve hedefleri karşılamak için yeterli olduğu düşünülmeli. Simülasyon saatleri 2:1 oranına uygun, yoğun, etkileşimli öğrenme olarak kabul edilmeli (iki saatlik klinik, bir saatlik simülasyona eşittir).

Pandemi döneminde üye dekanlar, öğretim elemanları ve öğrenciler tarafından gündeme getirilen, en sık sorulan soruların bazılarını yanıtlamak için AACN tarafından bu belge hazırlanmıştır. Bu kılavuzdaki konu başlıkları ve sorulara verilen yanıtlar aşağıda özetlenmiştir (14).

Öğrencilerin zamanında mezun olabilmeleri için tamamlanması gereken klinik uygulama saati gereksinimlerini karşılamak için alternatif yolları: Pandemiden önce de önemli bir bakım yöntemi olan tele sağlık ve sanal bakım uygulamaları ile lisans ve üzeri eğitime sahip hemşirelerin bakım vermesi ve hastaları uzaktan izlemesi beklenmektedir. Geleneksel klinik öğrenme deneyimlerine alternatifler arayan programlar için, AACN, Sağlığı İyileştirmek için Akademik Ortaklıklar Girişimi üzerine Hastalık Kontrol ve Korunma Merkezi (Centers for Disease Control and Prevention-CDC) ile yapılan çalışmaların rehberliğinde bir öneri listesi geliştirmiştir.

Bazı sağlık sistemlerinin, sahra hastanelerinde destek sağlamak için hemşirelik öğrencilerini çalıştırma talebi: Uygun olan yerlerde, öğrencileri korumak ve öğrenmeyi değerlendirmek için önlemler alındığı sürece iyi bir deneyim olabileceği düşünülmektedir. Klinik ortamlardaki öğrenciler, KKE kullanımına ilişkin ek eğitim ve değerlendirme almalı ve öğrencilerin eğitimsel hazır oluşluk düzeylerine uygun roller ve sorumluluklar üstlenmelerini sağlamak için öğretim elemanları tarafından yeterince denetlenmelidir.

Tamamlanması gereken klinik uygulama saati gereksinimlerinin simülasyonla karşılanması: NCSBN daha önce hemşirelik eğitiminde simülasyon üzerine bir çalışma gerçekleştirmiş, lisans ve ön lisans programlarındaki klinik eğitim gereksinimlerinin en fazla %50'sinin yüksek kaliteli simülasyon kullanılarak karşılanabileceğini bildirmiştir. Ancak simülasyonun klinik hemşirelik eğitimini artırmak için nasıl kullanılacağı hakkında mesleki kuruluşların (AACN, CCNE) bir kriteri veya öngörüsü yoktur. COVID-19 döneminde simülasyon yoluyla tamamlanabilecek klinik uygulama saatlerinin yüzdesine ilişkin düzenlemeler, değişiklik ve esneklikler için okulların eyalet hemşirelik kurullarına danışmaları önerilmektedir.

Çevrim içi veya uzaktan eğitimde hemşirelik programlarının kalite standartları: COVID-19 döneminde ABD'de hemşirelik okullarının %80'i tamamen uzaktan ve çevrim içi eğitime geçmiştir. Bu hızlı geçiş kalite standartlarının sürdürülebilirliği konusunda endişeleri beraberinde getirmiştir. Buradan yola çıkılarak, AACN COVID-19 Yanıtı web seminerleri serisinde çevrim içi eğitimle bütünleştirilebilecek öğretim yöntemleri, teknolojiler ve öğrenci katılımını teşvik etmeye yönelik stratejileri ele almıştır.

Geçme/kalma puanlaması uygulanmasının etkisi: Bazı derslerin değerlendirmesinin geçme/kalma şeklinde güncellenmesi, akademik başarıyı ve ilerlemeyi desteklemek için yenilikçi ve şefkatli bir strateji olarak tanımlanmıştır. ABD'deki 150'den fazla kolej ve üniversite 2020 bahar döneminden itibaren geçme/kalma notunu benimsemiştir.

Pandeminin hemşirelik programlarına giriş ve kayıtlar üzerindeki etkisi: Kolejler gelecek akademik yıl için kabullerin ve kayıtların nasıl etkileneceğini öngörememektedir. Öğrencilerin üniversite eğitimini erteleyebileceği ve ülke genelinde artan işsizlik göz önüne alındığında ek mali yardım fırsatları arayacakları beklenmektedir. Devlet kolejlerinin kayıtlarında bir artış görülmesi söz konusu olabilir. Ayrıca, AACN'nin bir kolu

olan Akademik Hemşirelik Vakfı (Foundation for Academic Nursing), yardıma gereksinim duyan, programlarının sonuna yaklaşan hemşirelik öğrencilerine hibe sağlamak için COVID-19 Hemşirelik Öğrenci Destek Fonu kurmuştur.

ABD'de yüz yüze hemşirelik eğitimine başlanması ile ilgili AACN adına Johns Hopkins Sağlık Güvenliği Merkezinden (Johns Hopkins Center for Health Security) Dr. Tener Goodwin Veenema tarafından hazırlanan 28 Temmuz 2020 tarihli bir belge yayınlanmıştır. Bu belgede yüz yüze eğitime geçişte CDC'nin kolej ve üniversiteler için toplumsal bulaştırıcılık düzeyleri kılavuzu kapsamında önerilerde bulunulmuştur. Bu öneriler arasında kampüs risk düzeyinin ve alarm düzeyinin (çok yüksek, yüksek, orta, düşük) belirlenmesi, etkinliklerin aşamalı olarak yeniden başlatılması, COVID-19'un etkin tedavisi bulunana veya toplumsal bağışıklık (%70-90) sağlanana kadar maske, mesafe ve hijyen kurallarının uygulanması, okulun COVID-19 test planının olması, pozitif vakalarla ilgili planlama yapılması, klinik uygulamalar için KKE planlamasının olması ve klinik alanlarda hasta etkileşimi için kuralların belirlenmesi, eğitim ve araştırma sürekliliğinin sağlanması için politikaların hazırlanması, müfredatın enfeksiyon kontrolü ve önlenmesi, afet hemşireliği gibi konularla güçlendirilmesi, duygusal ve zihinsel sağlığı destekleyici planların yapılması bulunmaktadır (17).

AACN'nin 26 Ağustos 2020'de yayınladığı üniversitelerden yeniden yüz yüze hemşirelik eğitimine başlanmasının değerlendirilmesi ile ilgili bildiride ise yanıtlanması gereken anahtar sorular belirtilmiştir (18):

- Kampüste onaylanmış bir COVID-19 vakası olduğunda yöneticiler ne yapar?
 - Öğretim elemanları, personeller ve öğrencilerin bilgi gereksinimlerini belirlemek ve onları daha iyi bilgilendirmek için hangi özel alarm düzeyleri belirlenmelidir?
 - Bireyler bireysel güvenliklerini artırmak için maske takma ve COVID-19 testi dahil hangi adımları atmalıdır?
 - Kliniklerde öğrencilere KKE sağlama konusunda uygulamalar değişiyor mu?
 - Var olan planlar, kampüsün kapatılması gerektiğinde hemşirelik programlarının devam etmesini sağlamak için yeterli mi?
 - Devamsızlık ile ilgili politikalar (öğretim elemanları, personeller, öğrenciler) nasıl uyarlanabilir?
 - Tehdit düzeyleri yükselirse acil durum planları dahil okulun klinik uygulamalara yaklaşımını geliştirmek için ne yapılabilir?
 - Hemşirelik öğrencileri, pandemi devam ederken işgücünü artıran elemanlar olarak hizmet edebilir mi?
 - Kampüs topluluğunu dirençli ve başarılı tutmak için hangi duygusal ve zihinsel sağlık hizmetleri mevcut?
- Üniversitelerin uygulamalarına bakıldığında, Thomas Jefferson Üniversitesi, öğrencilerin klinik uygulamalarının durdurulmasının ardından klinik uygulama

gereksinimlerinin sanal simülasyon ve vaka temelli yaklaşım ile karşılandığını belirtmiştir. Klinik uygulamaları yaz dönemine öteleyen okul 15 Haziran 2020'den itibaren 700 öğrenciyi KKE sağlamış, COVID-19 testlerini yapmış, iş sağlığı ve güvenliği birimlerinde uygulama yapmalarını sağlamıştır. Öğrenciler bu birimlerde COVID-19 testlerinin uygulanmasında görev almıştır. Klinik uygulama saatini tamamlayan öğrencinin yerini diğer öğrenci alacak şekilde tüm öğrencilerin klinik uygulamalarını yapmaları sağlanmıştır (19).

Emory Üniversitesi ilk olarak klinik simülasyon etkinliklerine geçmiştir. Sonrasında çeşitli topluluklar ile ortaklık kurmak ve öğrencilere klinik uygulama fırsatı sağlamak için eylem adımları oluşturulmuştur. Amerikan Kızıl Haçı ile kurulan ortaklık sonucu hemşirelik lisans öğrencileri için birkaç klinik uygulama fırsatı sağlanmıştır. Öğrenciler, kan bağışçısı elçileri olarak eğitim ve deneyim kazanmış, sağlık taramaları ve değerlendirmeleri gerçekleştirmiş, toplum hazırlığı ve afetlerde sağlık hizmetlerinde klinik deneyim kazanmıştır. 2020 sonbaharında öğrenciler Silahlı Kuvvetlere Hizmet Programında görev almıştır. Ayrıca öğrencilerin 30 gün süreyle tele sağlık ziyaretleri gerçekleştirmeleri, çiftler halinde çalışarak gazileri ve ailelerini desteklemeleri planlanmıştır (20).

1.2.2. Kanada

Kanada'da COVID-19 sürecinde doğrudan bakım hemşiresi gereksinimi çok artış göstermiştir. Kanada nüfustaki yaşlı nüfusun fazlalığı bu gereksinimin artmasında rol oynamıştır. Bu gereksinim kısa süreliğine yeni hemşirelik mezunları ve bakıcılar ile karşılanmaya çalışılmıştır (21).

COVID-19 pandemi sürecinde hem lisans hemşirelik öğrencileri hem de yeni mezun hemşireler eğitim anlamında benzeri görülmemiş zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. Bu nedenle Kanada hükümeti kaliteli hemşirelik eğitimi için okullara tam yetki vermiş ve okullarda simülasyon uygulamaları hızla hayata geçirilmiştir (21).

Hemşirelik eğitiminin ulusal akreditasyon organı olan Kanada Hemşirelik Okulları Birliği (Canadian Association of Schools of Nursing-CASN), bugüne kadar Kanada'da lisans ve lisansüstü hemşirelik eğitimi veren 95 hemşirelik okulunun akreditasyon ve denetimini sağlamıştır. CASN, öğrencilerin mezuniyetlerinin gecikmesini önleyen ve COVID-19 pandemisi sırasında sağlık hizmeti sunum gereksinimlerini destekleyen, belgelenmiş, yenilikçi müfredat değişikliklerini kabul edeceğini duyurmuştur (21).

CASN, 4 Mart 2020 tarihinde üyeleri için yayınladığı COVID-19 bilgilendirme notunda bulaşma yolları, semptomlar, alınacak koruyucu önlemler ile ilgili bilgi vererek, hemşirelik okullarının mevcut durumu belirlemelerinde yararlanabilecekleri sorulara yer vermiştir. Okulun, personel ve öğrencileri gelişen durum hakkında bilgilendirmek için mevcut iletişim yapılarının; öğretim elemanları, klinik eğitimciler, personel ve öğrencilerin bulaşın azaltılması konusundaki bilgilerinin; öğrencilerin KKE giyme ve çıkarma pratiği yapma fırsatlarının sorgulanması önerilmiştir. Müfredatta enfeksiyon önlemlerini artırma, devamsızlık politikalarının güncellenmesine gereksinim duyulup duyulmadığını belirleme diğer öneriler arasındadır (22).

CASN'ın bu bilgilendirme notunda hemşirelik okullarının yanıtlamasını istediği sorular şunlardır (22):

- Teorik dersler ve değerlendirmeler çevrim içi olarak yapılabilir mi?
- Virüsün yayılımı bir bölgede sınırlı kalırsa öğrenciler klinik uygulamaya gitmeli mi?
- Klinik uygulamalar ve fiziksel mesafe önlemleri hakkında kararlar nasıl alınacak?
- Bu tür kararlar öğretim elemanlarına, personele ve öğrencilere nasıl iletilecek?
- Hangi destek yapılarının oluşturulması gerekiyor?
- Öğretim elemanları ve personelin işlemleri uzaktan sürdürmesi için hangi adımlar gerekli?

CASN, Mart 2020'de tüm hemşirelik okullarına gönderdiği bildiriye ise şu önerilerde bulunmuştur (21):

- Kanadalıların sağlığını korumak için yüksek kaliteli hemşirelik eğitimi aksatılmadan uzaktan eğitim ile sürdürülmelidir.
- Acil sağlık hizmeti gereksinimleri göz önüne alındığında hemşirelik öğrencilerinin mezuniyetleri geciktirilmemelidir.
- Hemşirelik eğitimi zorunlu olduğundan hemşirelik öğretim elemanları pandemi sırasında eğitimci rollerini aksatmadan sürdürmelidir.
- Son sınıf hemşirelik öğrencilerinin pandemide sağlık hizmeti sunumunu desteklemeleri sırasında tüm teknik ve koruma desteği karşılanmalıdır.

CASN, COVID-19'un potansiyel ve mevcut zorluklarını aşmak için aşağıdaki öncelikleri geliştirmiştir (21):

Kayıtlı hemşirelerin yüksek kaliteli bir eğitim almasını sağlamaya devam edin: COVID-19 pandemi döneminde hemşirelik eğitiminde yenilik ve esneklik önemli olmakla birlikte kayıtlı hemşireler için eğitimde kısa yollardan kaçınılmalıdır. Sağlık sistemindeki hemşire gereksinimini karşılamak önemli olsa da hemşirelerin eğitimsel hazırlıklarını azaltmak, normal süreçte toplum sağlığı için risk oluşturacaktır.

Hemşirelerin eğitim alt yapılarını acilen güçlendirin: Mezun durumdaki öğrencilerin mevcut sağlık sistemine katılabilmek için daha fazla hazırlığa gereksinim bulunmaktadır. Etkileşimli video simülasyon senaryoları bu gereksinime hızlı çözüm sunabilir. CASN'nin simülasyon sertifikasyon eğitimcileri ve gönüllü uzman öğretim elemanları, enfeksiyon kontrolü, acil durum hemşireliği, hasta ve toplum değerlendirmesi, KKE kullanımı ve COVID-19'lu hastaların (şüpheli ve doğrulanmış) hemşirelik bakımı ile ilgili simülasyonlar geliştirmişlerdir. Bununla birlikte sağlam bir kaynak grubu oluşturmak için mali desteğe gereksinim bulunmaktadır.

İşe yeni başlayan hemşireleri destekleyin: Yeni mezun hemşireler için pandemi döneminde işe başlamak önemli bir zorluktur. Değişken ve bunalmış bir sağlık sisteminde yeni mezun hemşireler desteklenmezlerse yalnızca yaşadıkları uyum zorlukları artarak kalmayacak aynı

zamanda enfeksiyonun yayılma potansiyeli de artacaktır. Bu durum, hükümetler, hemşirelik eğitimi ve hemşirelik hizmetleri arasında acil iş birliği ve ulusal geçiş destek planı gerektiren ortak bir hizmet ve eğitim sorunudur.

Hemşirelik öğrencilerini ve yeni mezunları koruyun: Hemşirelik iş gücünün güvenliğini ve gelecekteki kapasitesini sağlamak için hemşirelik öğrencilerinin ve yeni mezunların COVID-19'dan korunması çok önemlidir. COVID-19 gençlerde daha hafif seyretmekle birlikte bu genç hemşireler bakım verdikleri savunmasız hastalar da dahil olmak üzere enfeksiyonu başkalarına yayma eğilimindedir.

Athabasca Üniversitesi'nde öğrencilerin klinik uygulamalarına ara verilmiş ve bunu izleyen hafta içinde öğrencilerin çevrim içi öğrenimine devam edilmiştir. Birçok öğrenci eğer hemşirelik lisans programını tamamlama fırsatı sağlayacak ise pandemide gönüllü görev alabileceğini açıklamıştır. Bunun üzerine üniversite, öğrencilerin gönüllü hizmet verebilecekleri, dersi geçmek için gerekli klinik uygulama saati gereksinimini bu şekilde karşılayabilecekleri ve hemşirelik lisans derecesini bu yolla tamamlayabileceklerini bildirmiştir (8).

1.2.3. Brezilya

Brezilya'da, daha önceki yıllarda yükseköğretim kurumlarının derslerinin tam saat yükünün %20'sini uzaktan eğitimle vermelerine olanak tanıyan yönetmelikler yayımlanmıştır. Ancak çoğu öğretim elemanı öğretme-öğrenme sürecinde kayıplar olduğuna inandığı için bunu uygulamamaktadır. Öğretim elemanları 18 Mart 2020'de yayımlanan yönetmelikle uzaktan eğitim teknolojilerinin kullanımına yönlendirilmiştir. Alışılmadık şekilde, tıp ve sağlık bilimleri alanlarının dersleri de dahil olmak üzere bu teknolojilerin kullanıldığı, yüz yüze olmayan derslerin uygulanması başlatılmıştır. Ancak üniversite ve okul yöneticileri, sağlık alanında eğitimi uzaktan eğitime dönüştürmemek için sınıflarını yeniden düzenlemeye ve temkinli stratejiler üzerinde düşünmeye başlamışlardır. Bakanlık eğitim kurumları için bu stratejileri önerdiğinde, yöneticiler öğrencilerin profiline değerlendirdikten sonra, çoğunun erişim sorunları nedeniyle derslere devam edemeyeceklerini düşünerek bu teknolojilerin kullanımının doğrudan internete bağlı olduğu dersleri askıya almayı seçmişlerdir. Bu gerçeklik esas olarak kamu eğitim kurumlarını etkilemiştir (5).

Hemşirelik, fizyoterapistlik, eczacılık ve tıp için uygulamadan oluşan iş yükünün %75'inin yerine getirilmesi durumunda mezuniyete olanak veren karar yayımlanmıştır. Ayrıca COVID-19'a yönelik önlemlerin alındığı dönemde yükseköğretimde uygulanacak istisnai standartlar belirlenmiştir. Bakanlığın 1 Haziran 2020 tarihinde yayımladığı yönetmelik, asgari klinik uygulama saatini doldurma yükümlülüğünü ortadan kaldırmış ve son derece esnek bir koşul getirmiştir. Bununla birlikte yönetmelik pedagojik etkinliklerin tüm derslerin teorik ve uygulamaları kapsamında değerlendirilmesine olanak tanımıştır (3).

1.2.4. Birleşik Krallık

Birleşik Krallık'ta hemşirelik öğrencilerinin kliniklerde ücretli hemşire olarak çalışmaları konusundaki gönüllü seçimlerine olanak tanıyan geçici kayıt öncesi hemşirelik için yeni acil standartlar getirilmiştir (23). Hemşirelik ve Ebelik Konseyi (Nursing and Midwifery Council-NMC) tarafından onaylı programların son altı ayında olan hemşirelik öğrencileri

için geçici bir sicil kaydı açılması kararı parlamentoda onaylanmıştır. Mevzuat uyarınca NMC, COVID-19 döneminde geçici hemşire kaydı oluşturmak için acil durum yetkilerine sahip olmuştur. Öğrencilerin klinikte ücretli hemşire olarak çalışabilmeleri için uygun önlemlerin yerine getirilmesini sağlamak amacıyla uygulama konusunda özel koşullar oluşturulmuştur. Eğitimlerinin son altı ayında olan hemşirelik öğrencilerinin, bu acil durum kaydına dahil olma konusunda taleplerinin alınacağı belirtilmiştir (24).

Bu süreçte öğrencileri desteklemek amacıyla bir kılavuz hazırlanmıştır. Kılavuzda öğrencilerin bu acil durum sırasında sağlık ve bakım sistemini nasıl destekleyebileceklerine odaklanılmıştır. Tüm eğitim düzeylerindeki öğrencilerin mevcut durumu ve bu öğrenciler için öneriler kılavuzda yer almıştır. Bu kılavuzun hazırlanmasında NMC, Kraliyet Kolejlere (Royal Colleges), Sağlık Dekanları Konseyi (Council of Deans of Health-CoDH), dört ülkenin devlet daireleri, Ulusal Sağlık Sistemi İşverenleri (National Health Service-NHS Employers) ve çalışan temsilcileri birlikte çalışmışlardır (24).

Eğitim düzeylerine göre kılavuzda önerilen uygulamalar aşağıda sıralanmıştır (24):

- Birinci sınıf öğrencilerinin teorik eğitimlerinin uzaktan eğitim ile devam edeceği ancak klinik uygulamalarının kesintiye uğrayacağı belirtilmiştir. Öğrencilerin gönüllü veya ücretli olarak kliniklerde görev alabileceği ancak bunun eğitimlerindeki klinik uygulama yerine sayılmayacağı bildirilmiştir.

- Lisans programlarının ikinci yılında veya son yılının ilk altı ayındaki öğrenciler ile programlarının son altı ayında olmayan lisansüstü öğrencileri için normal süreçteki eğitimlerine devam edemeyecekleri, güncellenen programlar kapsamında öğrencilere alternatifler sunulacağı, eğitimlerini dondurma hakkı da verileceği belirtilmiştir. Uzaktan eğitim/çevrim içi yaklaşımlar ile eğitime devam edileceği, fazla sayıda öğrencinin klinik uygulamada olmasının mümkün olmayacağı ancak uygun düzenlemeler ile klinik uygulama olanaklarının sağlanacağı belirtilmiştir.

- Lisans veya lisansüstü programlarının son altı ayında olan öğrenciler için gönüllülük esasına dayalı olarak, yeterliliklerine uygun şekilde belirlenecek olan klinik ortamlarda çalışabilecekleri ve kredilerini bu yolla tamamlayarak mezun olabilecekleri açıklanmıştır. Ancak klinikte görev almak istemeyen öğrencilere üniversitelerin uzaktan eğitim ve kayıt dondurma seçeneklerini sunabileceği de belirtilmiştir.

1.2.5. İspanya

İspanya'da olağanüstü hal kapsamında sağlık krizine yanıt vermek için önerilen stratejilerden biri hemşirelik öğrencilerinin son sınıfta yardımcı sağlık çalışanı olarak görevlendirilmesi olmuştur. Son sınıftaki hemşirelik öğrencileri İspanya sağlık sistemi içinde hızlı bir şekilde görevlendirilmiştir (25).

Bir çalışmada İspanyol tıp ve hemşirelik öğrencilerinin COVID-19'a hazır oluşukları incelenmiştir. Öğrencilerin %65.3'ünün kendini COVID-19 vakalarına bakım vermeye hazır hissetmediği ancak %74.2'sinin gerektiğinde bunu yapmaya istekli olduğu bulunmuştur. Öğrencilerin yalnızca %19.8'i enfekte hastaların bulunduğu bir merkezde uygulama yapmayacağını belirtmiştir. Bununla birlikte öğrencilerin virüsün bulaşmasını önlemede temel önlemler

konusundaki bilgi eksikliği ve özel bir eğitim aldığını bildiren öğrencilerin azlığı dikkat çekicidir (10).

Jimenez-Rodriguez ve arkadaşları (26) tarafından COVID-19 pandemisinde İspanya'da bir üniversitede uygulanan simülasyon temelli eğitim değerlendirilmiştir. Çevrim içi video konferanslar şeklinde simüle edilmiş videolar oluşturulmuştur. Hemşirelik öğrencileri, bu yenilikçi öğrenme yönteminden memnuniyetlerini bildirmiş, simüle edilmiş videoların teknik olmayan hemşirelik becerilerini geliştirdiğini vurgulamışlardır (26).

Uluslararası Katalonya Üniversitesi'nde hemşirelik öğrencilerini desteklemek için çevrim içi bir platform oluşturulmuştur. Öğrenciler, platform aracılığıyla öğretim elemanlarına erişebilmiş ve deneyimlerini paylaşacakları eğitimci ve/veya öğrenci seçebilmişlerdir. İsteyen öğrenciler platformu yalnızca diğer öğrencilerle etkileşim kurmak için kullanmışlardır. Her gün platforma çeşitli kaynaklar (meditasyon ve farkındalık için sesli kısa iletiler, öz yansıtma ve olumlu düşünmeyi teşvik etmek için kısa videolar veya okumalar gibi) yüklenmiştir. Ayrıca bu platform, eğitimciler tarafından denetlenen çevrim içi gruplar ve haftalık eğitim grubu (normalde klinik uygulamalar sırasında yapılacağı gibi) oluşturmak için kullanılmıştır. Gerektiğinde psikolojik destek sunulmuş ve bir bakım ağı oluşturulmaya çalışılmıştır (25).

Katalan Hastanelerinde istihdam edilen altı üniversitenin son sınıf öğrencileriyle gerçekleştirilen bir nitel çalışmada toplam 20 öğrencinin görüşü alınmıştır. Öğrencilerle yapılan görüşmeler sonrasında bilinmeyenle yüzleşme, hemşire gibi olma ve hissetme, mesleğe bağlılığı hissetme temaları tanımlanmıştır. Öğrenciler, COVID-19 pandemisiyle mücadelede, hemşirelik mesleğine olan bağlılıklarının onları motive eden en önemli unsur olduğunu vurgulamışlardır (27).

1.2.6. Hong Kong

Hong Kong Üniversitesinde hemşirelik eğitimi Mart ayında askıya alınmış ve klinik uygulamalar ertelenmiştir. Bu durum hemşirelik öğrencilerinin eğitim sürecini aksatmış ve eğitimin geleceği için belirsizlik oluşturmuştur. Eğitimciler, öğrencilerin öğrenmeye devam etmeleri ve klinik uygulamaya iyi hazırlanmaları için stratejik planlar hazırlamışlardır. Tüm dersler çevrim içi ortama taşınmış, deneyime dayalı öğrenme kavramına dayalı farklı stratejiler uygulanmıştır. Deneyime dayalı öğrenmede, eğitimci, öğrenci ve hastadan oluşan üçlü gruplar oluşturulmuştur. Her bireyden deneyimlerine yönelik kısa sunumlar istenmiştir. Eğitimciler bu süreçte öğrenciyi ve hastayı teşvik etmek için birçok öğretim yöntemi kullanmışlardır (28).

Örneğin çevrim içi eğitimle verilen epidemiyoloji dersinde öncelikle tüm dersler Panopto (Panopto, Seattle, WA, ABD) veya Zoom™ (Zoom Video Communications Inc., San Jose, CA, ABD) video platformları ile kaydedilerek ve kullanıma sunularak öğrenme kaynakları daha esnek ve dönem sonuna kadar erişilebilir şekilde getirilmiştir. Öğrencilerle kaydedilen derslerden sonra, ödevler teslim edilmeden ve sınavlar uygulanmadan önce interaktif, gerçek zamanlı danışma toplantıları yapılmıştır. Böylece öğrenciler birbirleriyle etkileşim kurarak birbirlerinden öğrenebilmişlerdir. Bu eğitimleri desteklemek için çevrim içi bir öğrenme yönetim sistemi olan Moodle'da (Moodle Pty Ltd., West Perth, WA,

Avustralya) tartışma forumları oluşturulmuştur. Öğrenciler istedikleri zaman derslerle ilgili sorular sorabilmişlerdir. Çevrim içi tartışma forumlarından ders eğitimcileri sorumlu olmuştur. COVID-19 epidemiyolojisi hakkındaki en son yayınlar öğretim materyallerine dahil edilmiştir (29).

1.2.7. Nepal

COVID-19 pandemisi, tüm dünyada olduğu gibi Nepal'de de hemşirelik eğitimi olumsuz etkilemiştir. Nepal'de hemşirelik eğitiminde teknoloji ve sanal platformların kullanımının uzun bir geçmişi olmasına karşın sağlık sisteminin kırılğan olduğu hastanelerde klinik eğitimde oldukça zorlanılmıştır. Klinik hemşirelik eğitiminde görülen zorluklar ve hemşirelik okullarının altyapısındaki boşluklar, hemşirelik öğrencilerinin eğitimini aksatmıştır. Pandemi sürecinde hemşirelik eğitimcilerinin çabaları ile eğitimde yenilikler yapılarak bu zorlukların kısmen de olsa üstesinden gelinmiştir (30).

1.2.8. Tayvan

Tayvan'da bir üniversitede hemşirelik birinci sınıf öğrencilerine öz yansıtma ve eleştirel düşünmeyi güçlendirmek için deneysel bir eğitim programı uygulanmıştır. Eğitim oluşturulurken fiziksel mesafe ile diğer bireylerle etkileşimin kısıtlanmasının, hemşirelik öğrencilerinin deneysel öğrenmesine zarar vermesinden yola çıkılmıştır. Eğitimin sonuçları değerlendirildiğinde, eğitimden sonra öğrencilerde, öz yansıtma, iç görü ve eleştirel düşünme eğiliminin arttığı ve bu kavramlar arasında pozitif ilişki olduğu gösterilmiştir. Okulda geleneksel öğretim kavramı yerine deneysel öğrenme sağlanmasının önemi vurgulanmıştır (31).

1.2.9. Avustralya

Avustralya'da diğer ülkelere benzer yenilikler tartışılmışsa da en büyük etki klinik uygulamaların (özellikle özel ve yaşlı bakımı sektörlerinde) iptal edilmesi olmuştur. Avustralya gibi ekonomik gücünü korumak için uluslararası öğrencileri hemşirelik okullarına çekmek isteyen ülkelere bu öğrencilerin hazır olma durumu ve çevrim içi eğitim yöntemlerini etkin bir şekilde kullanma becerisi konusunda endişeler oluşmuştur. Pandemi nedeniyle uluslararası seyahatlerin kısıtlanması, bu öğrencilerin yalnızca çevrim içi derslere katılabilmelerine yol açarak durumu daha da karmaşık şekle getirmiştir (2).

1.3. COVID-19 Pandemi Sürecinde Ülkelerdeki Hemşirelik Eğitiminin Sonuçları

COVID-19 pandemisi sağlık bilimleri eğitiminde paradigma değişimine neden olmuştur. Sağlık bilimleri alanındaki kurumlar kendilerini küresel düzeyde politik, ekonomik, kültürel ve sosyal yönlerden değişiklikler oluşturan bir gerçeklik içinde bulmuşlardır. Kurumlar, eğitim yaklaşımlarını yeniden düzenlemek için farklı eğitim yöntemlerini tartışmak, yeni eğitim yöntemleri bulmak ve bunları çalışma süreçlerine dahil etmek zorunda kalmışlardır. Okullar henüz pandeminin etkilerinin üstesinden gelememişlerdir (5).

Pek çok eğitimcinin pandemiye anlık yanıtı, senkronize çevrim içi dersler veya asenkron ders kaydı ile yüz yüze didaktik öğretim gibi geleneksel sınıf etkinliklerini kopyalamak olmuştur (2). Ancak hemşirelik eğitimcisinin sorumluluğu her öğrencinin tam potansiyeline ulaşması için cesaret verici deneyimler sunan bir öğrenme ortamı

oluşturmak amacıyla eğitim yöntemi çeşitliliğini ve iş sürecine teknolojik araçların dahil edilmesini kabul etmektedir. Ancak bu teknolojilerin sağlık alanında eğitimi sağlamanın tek yolu olmadığı, geleneksel öğretim yöntemlerini tamamlayan araçlar olarak kullanılması gerektiği unutulmamalıdır (3,5).

Yönetmelikler, eğitim kurumlarını klinik uygulama saatlerine uyma yükümlülüğünden muaf tutmuş veya son derece esnek bir şekilde uymaya olanak tanımıştır. Ayrıca yönetmelikler tüm derslerde uygulama yerine farklı etkinliklerin yapılmasına izin vermiştir. Bu yaklaşım sağlık bilimleri alanındaki eğitime son derece zarar vermekte, sağlık alanındaki mesleklerin yapısal özelliklerini bozmaktadır. Bakımın odağıyla ilgili etkinlikler, hasta, aile ve toplumla bir araya gelmeyi içermelidir ve bu etkinliklerin klinik uygulama yapılmadan gerçekleştirilmesi olanaksızdır. Eğitimciler, sağlık alanındaki eğitimin önemini yok saymamalı, eğitim kalitesiyle ilgili toplumsal sorumluluğu üstlenmelidir (3).

Klinik uygulama yapılmasını sağlamadaki zorluk, simülasyon, tele sağlık ve sanal gerçeklik kullanımının artmasıyla sonuçlanmıştır. Ancak ülkelerdeki yasal düzenlemeler ve bu kaynaklara erişim olanağı gibi çeşitli etmenler bu durumu etkilemiştir (7).

Son sınıftaki hemşirelik öğrencilerinin sağlık sisteminde hızlı bir şekilde istihdam edilmesi, normalde yeni mezunların geçireceği uyum veya işe geçiş dönemini kaçırdıkları anlamına gelmiştir. Bu bağlamda, işe erken atanmak zorunda kalan son sınıf hemşirelik öğrencilerinin yalnızca işe geçiş dönemini değil aynı zamanda uygulamalarının son aylarında daha uzmanlık gerektiren hizmetlerde veya karmaşıklık düzeyi yüksek ortamlarda kazanacakları deneyimi de kaçırdıklarını bilmek önemlidir (25).

Okulların yöneticilerinden beklenen, yaşanan pandemiye gelecekteki sağlık profesyonellerinin eğitim programlarını iyileştirmek için fırsat olarak kabul etmeleridir. Yöneticiler, öğrencilerin pandemi ve bunun sosyopolitik sorumlulukları ile karşılaştıklarında baş edebilmeleri için bilgi, tutum ve güven geliştirmelerini, toplum sağlığı, epidemiyoloji veya bulaşıcı süreçler için gerekli yeterlilik kazanmalarını sağlamalıdır (10). COVID-19 pandemisinin etkilerini, sağlık, özellikle hemşirelik alanında deneyimlemenin, derslerin yapısal olarak yeniden düzenlenmesinin ötesine geçtiği açıktır. Bu durum, eğitim uygulamalarını yeniden biçimlendirmek için, yalnızca bilginin aktarımını değil aynı zamanda dönüşümünü ve güçlenmesini de amaçlayan eleştirel düşünme, yansıtma, iletişim, bağ kurma ve etkileşim gibi eğitimin parçası olan unsurları sağlayan bir yöntemi koruyan yenilikçi uygulamalar ile yöneticilerin, eğitimcilerin ve öğrencilerin tutumlarının değişimini ifade etmektedir (5).

2. Sonuç ve Öneriler

COVID-19 pandemisi hükümetler, sağlık sistemleri ve eğitim sistemleri için eşi görülmemiş bir zorluktur. COVID-19 yalnızca yeni salgınları önlemek veya sağlık hizmetleri eylem protokollerini için en uygun önlem ve stratejilerde değil aynı zamanda gelecekteki sağlık profesyonellerinin eğitiminde de bir dönüm noktasıdır (10). Pandemi yakın zamanda ortadan kalkmayacaktır; kontrol altında olduğunda ise bir sonraki küresel krizin ne olacağı bilinmemektedir. Bir sonraki küresel meydan

okumaya hazırlık olarak, hemşirelik eğitimcilerinin, hemşirelik işgücünü gelecekte olabilecek değişikliklerden etkilenmeyecek şekilde yetiştirmesi gerekmektedir. Salgınlarla mücadelede yetkin sağlık profesyonelleri yetiştirebilmek için eğitim acilen yeniden düzenlenmelidir (4).

COVID-19 pandemisi sırasında ve sonrasında klinik ortamdaki hemşirelik uygulamalarını desteklemek için kanıtlanmış en iyi yöntemlerle hemşirelik eğitimini sağlamak zorunludur. Hemşirelik eğitimcileri ve araştırmacıları, öğrencileri ve klinik ortamdaki paydaşları ile birlikte ilerlemeli, bu dönüşümü desteklemeli, değerlendirmeli ve yaymalıdır (2). Ancak bunun yalnızca içeriği yönetme ve akademik dönemi sona erdirmeye kurallarına uyma konusu olmadığı, pandeminin neden olduğu bu karmaşa karşısında bile eğitim kalitesinin korunması gerektiği göz önünde bulundurulmalıdır (5).

3. Alana Katkı

Bu çalışmada, COVID-19 pandemisi sırasında farklı ülkelerdeki hemşirelik eğitimi, teorik ve uygulama örnekleri ile açıklanmıştır. Her ülkenin mevcut koşulları, asal düzenlemeleri ve mesleki kurumlarının önerileri doğrultusunda yaptıkları uygulamalar sunulmuştur. Pandeminin etkisi ile zorluklar yaşanan ve sorunlarla karşılaşılan hemşirelik eğitiminde, eğitimin kalitesini koruyarak nitelikli hemşire yetiştirme hedefini sürdürmede bu örneklerden yararlanılabileceği düşünülmüştür.

Çıkar Çatışması

Bu makalede herhangi bir nakdi/aynı yardım alınmamıştır. Herhangi bir kişi ve/veya kurum ile ilgili çıkar çatışması yoktur.

Yazarlık Katkısı

Fikir/Kavram: EÜA; **Tasarım:** DŞ, GU, EÜA; **Denetleme:** DŞ, GU; **Kaynak ve Fon Sağlama:** DŞ, GU, EÜA; **Malzemeler:** Yok; **Veri Toplama ve/veya İşleme:** DŞ, GU, EÜA; **Analiz/Yorum:** DŞ, GU; **Literatür Taraması:** GU, DŞ; **Makale Yazımı:** GU, DŞ, EÜA; **Eleştirel İnceleme:** DŞ, GU.

Kaynaklar

- Aggarwal G, Aggarwal S, Robles J, Depasquale JR, Auseon A. Medical education focus in published articles related to COVID-19. *Eur Rev Med Pharmacol Sci.* 2020;24(14):7905-7. DOI: 10.26355/eurrev_202007_22297.
- Carolan C, Davies CL, Crookes P, McGhee S, Roxburgh M. COVID-19: Disruptive impacts and transformative opportunities in undergraduate nurse education. *Nurse Educ Pract.* 2020 Jul;46:102807. DOI: 10.1016/j.nepr.2020.102807.
- Lira ALBC, Adamy EK, Teixeira E, Silva FV. Nursing education: Challenges and perspectives in times of the COVID-19 pandemic. *Rev Bras Enferm.* 2020;73(Suppl 2):e20200683. DOI: 10.1590/0034-7167-2020-0683.
- Lazenby M, Chambers S, Chyun D, Davidson P, Dithole K, Norman I, et al. Clinical nursing and midwifery education in the pandemic age. *Int Nurs Rev.* 2020 Sep 1;67(3):323-5. DOI: 10.1111/inr.12601.
- Bezerra IMP. State of the art of nursing education and the challenges to use remote technologies in the time of corona virus pandemic. *J Hum Growth Dev.* 2020; 30(1):141-147. DOI: 10.7322/jhgd.v30.10087.
- Singh A, Haynes M. The challenges of COVID-19 in nursing education: The time for faculty leadership training is now. *Nurse Educ Pract.* 2020 Aug;47:102831. DOI: 10.1016/j.nepr.2020.102831.

7. Morin KH. Nursing education after COVID-19: Same or different? *J Clin Nurs*. 2020 Sep;29(17-18):3117-3119. DOI: 10.1111/jocn.15322.
8. Dewart G, Corcoran L, Thirk L, Petrovic K. Nursing education in a pandemic: Academic challenges in response to COVID-19. *Nurse Educ Today*. 2020;92:104471. DOI: 10.1016/j.nedt.2020.104471.
9. Taylor R, Thomas-Gregory A, Hofmeyer A. Teaching empathy and resilience to undergraduate nursing students: A call to action in the context of COVID-19. *Nurse Educ Today*. 2020 Nov;94:104524. DOI: 10.1016/j.nedt.2020.104524.
10. Cervera-Gasch Á, González-Chordá VM, Mena-Tudela D. COVID-19: Are Spanish medicine and nursing students prepared? *Nurse Educ Today*. 2020 Sep;92:104473. DOI: 10.1016/j.nedt.2020.104473.
11. Jones K, Hein LC, James L. A nursing leadership practicum in the time of COVID-19: A Southeastern University Experience. *Nurse Lead*. 2020 Jul 4. DOI: 10.1016/j.mnl.2020.06.010.
12. NCSBN Leading Regulatory Excellence. Changes in education requirements for nursing programs during COVID-19; 22.6.2020. [cited 24.11.2020] Available from: https://www.ncsbn.org/Education-Requirement-Changes_COVID-19.pdf
13. American Association of Colleges of Nursing (AACN). Consideration for COVID-19 preparedness and response in U.S. schools of nursing. 2020 Mar 20. [cited 30.11.2020] Available from: <https://www.aacnnursing.org/News-Information/COVID-19/AACN-Recommendations>
14. American Association of Colleges of Nursing (AACN). AACN response to COVID-19 frequently asked questions (FAQs). [cited 30.11.2020] Available from: <https://www.aacnnursing.org/Portals/42/News/AACN-COVID-FAQs.pdf>
15. National Student Nurses' Association (NSNA). Guidance for nursing students during the COVID-19 pandemic. 2020 Mar 30. [cited 30.11.2020] Available from: <https://www.nсна.org/recent-updates.html>
16. Innovations in nursing education: Recommendations in response to the COVID-19 pandemic; 2020 March 30. [cited 24.11.2020] Available from: <https://nepincollaborative.org/washington-state-innovations-in-nursing-education-recommendations-in-response-to-the-covid-19-pandemic/>
17. American Association of Colleges of Nursing (AACN). Consideration for reopening U.S. schools of nursing during COVID-19. 2020 July 28. [cited 30.11.2020] Available from: <https://www.aacnnursing.org/Portals/42/News/AACN-Guidance-Reopening-Schools-COVID-19-July-2020.pdf>
18. American Association of Colleges of Nursing (AACN). Rounds with leadership: Moving towards reopening schools of nursing. 2020 Aug 26. [cited 30.11.2020] Available from: <https://www.aacnnursing.org/News-Information/News/View/ArticleId/24678/Rounds-with-Leadership-8-26-20>
19. Peoples LM. Reimagining, transforming, and disrupting the way nursing students train during COVID-19. 2020 Sept 2. [cited 24.11.2020] Available from: <https://www.aacnnursing.org/News-Information/News/View/ArticleId/24682/Perspectives-on-Creative-Clinical-Placement>
20. Swan, BA. Moving beyond the obvious: Engaging new clinical partners during COVID-19. 2020 Oct 2. [cited 24.11.2020] Available from: <https://www.aacnnursing.org/News-Information/News/View/ArticleId/24682/Perspectives-on-Creative-Clinical-Placement>
21. Canadian Association of Schools of Nursing (CASN). Nursing education during the COVID-19 pandemic, 2020 March. Available from: <https://www.casn.ca/2020/03/nursing-education-during-the-covid-19-pandemic/>
22. Canadian Association of Schools of Nursing (CASN). Coronavirus disease (COVID-19) briefing note for CASN members, 2020 March 4. [cited 30.11.2020] Available from: <https://www.casn.ca/2020/03/coronavirus-disease-covid-19-briefing-note-for-casn-members/covid-19-pamphlet/>
23. Nursing and Midwifery Council (NMC). Emergency standards for nursing and midwifery education, 2020. [cited 24.11.2020] Available from: <https://www.nmc.org.uk/globalassets/sitedocuments/education-standards/emergency-standards-for-nursing-and-midwifery-education.pdf>
24. NHS Health Education England. Student support guidance during COVID-19 outbreak. March 2020. [cited 24.11.2020] Available from: <https://www.hee.nhs.uk/coronavirus-covid-19/coronavirus-covid-19-information-nurses>
25. Monforte-Royo C, Fuster P. Coronals: Nurses who graduated during the COVID-19 pandemic. Will they be better nurses? *Nurse Educ Today*. 2020 Nov;94:104536. DOI: 10.1016/j.nedt.2020.104536.
26. Jiménez-Rodríguez D, Torres Navarro MDM, Plaza Del Pino FJ, Arrogante O. Simulated nursing video consultations: An innovative proposal during COVID-19 confinement. *Clin Simul Nurs*. 2020 Nov;48:29-37. DOI: 10.1016/j.ecns.2020.08.004.
27. Gómez-Ibáñez R, Watson C, Leyva-Moral JM, Aguayo-González M, Granel N. Final-year nursing students called to work: Experiences of a rushed labour insertion during the COVID-19 pandemic. *Nurse Educ Pract*. 2020 Nov;49:102920. DOI: 10.1016/j.nepr.2020.102920.
28. Chan MMK, Yu DS, Lam VS, Wong JY. Online clinical training in the COVID-19 pandemic. *Clin Teach*. 2020;17:1-2. DOI: 10.1111/tct.13218.
29. Choi EPH, Ho M, Smith R. What can we do for part-time nursing students during the COVID-19 pandemic? *Med Educ*. 2020 Jul;54(7):667-8. DOI: 10.1111/medu.14196.
30. Singh B, Singh R. Nursing education during COVID-19 pandemic: Way forward for teaching hospitals in Nepal. *Europasian J Med Sci*. 2020;2(2):1-4. DOI: 10.46405/ejms.v2i2.126.
31. Cheng YC, Huang LC, Yang CH, Chang HC. Experiential learning program to strengthen self-reflection and critical thinking in freshmen nursing students during COVID-19: A quasi-experimental study. *Int J Environ Res Public Health*. 2020 Jul 28;17(15):5442. DOI: 10.3390/ijerph17155442.